

Sygn. akt III UK 87/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Jaśkowski (przewodniczący)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

SSA Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania O. Agencji Ochrony Osób i Mienia M. J.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanej A. T.
o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu wypadkowemu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 marca 2011 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 20 stycznia 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 13 października 2009 r. Sąd Okręgowy oddalił odwołanie M. J. - Agencja Ochrony Osób i Mienia (zwanego dalej wnioskodawcą) od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (zwanego dalej Zakładem) z dnia 16 lutego 2009 r. stwierdzającej, że B. T. powinien podlegać obowiązkowym ubezpieczeniom

społecznym: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu w okresie od 4 marca 2008 r. do 5 marca 2008 r. z tytułu zawarcia i wykonywania umowy zlecenia na rzecz wnioskodawcy. Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia.

Wnioskodawca prowadzi działalność gospodarczą od 31 lipca 1997 r., ostatnio pod firmą „O. M. J.” w miejscu zamieszkania przedsiębiorcy w G. oraz w miejscu wykonywania działalności w W. Do zakresu działania przedsiębiorstwa należy, między innymi, działalność detektywistyczna i ochroniarska, sprzątanie i czyszczenie obiektów, wynajem samochodów ciężarowych z kierowcą, reklama. Na prowadzenie działalności w zakresie usług ochrony mienia realizowanych w formie bezpośredniej ochrony fizycznej wnioskodawca posiada koncesję Nr /.../ udzieloną w dniu 22 maja 2002 r. przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. W koncesji jako obszar świadczenia usług określono cały kraj, a jako miejsce wykonywania działalności - miejsce zamieszkania przedsiębiorcy. Biuro Agencji mieści się w W. W biurze tym wnioskodawca zatrudnia dyrektora ds. handlowych, dyrektora ds. ochrony, dyrektora ds. oddziału technicznego, pracowników ds. personalnych, czterech koordynatorów i księgową. Wnioskodawca zatrudnia łącznie 25 osób na stanowiskach administracyjnych oraz około 200 osób w charakterze agentów ochrony mienia. Część z tych osób zatrudnionych jest na podstawie umów o pracę, ale większość wykonuje swoje obowiązki w ramach umów zlecenia. Kilkanaście osób pracuje jako agenci patrolowi, poruszający się samochodami. Agenci nie mają swoich pomieszczeń w budynkach firmy. Świadczą pracę w terenie na obszarze całego kraju. W dniu 16 sierpnia 2007 r. Z. K., działający w imieniu Agencji Ochrony Mienia /.../ , zawarł z Przedsiębiorstwem Robót Drogowych S.A. (zwanym dalej Przedsiębiorstwem) umowę o fizycznej ochronie mienia na obiektach określonych w załączniku nr 1 do umowy - między innymi zapleczu budowy obwodnicy G. Umowa przewidywała pełnienie czynności ochronnych przez jednego pracownika ochrony w godzinach od 15.30 do 19.00 w dni robocze oraz w dni wolne od pracy całodobowo. Zgodnie z postanowieniami umowy: zleceniobiorca miał obowiązek wykonywać umowę z dołożeniem należytej staranności i odpowiadał za szkody w mieniu kontrahenta spowodowane nienależytym wykonywaniem umowy (§ 9); wnioskodawca zobowiązał się do zapewnienia swoim pracownikom oddelegowanym do realizacji przedmiotu umowy

jednolitego ubioru oraz identyfikatorów osobistych, a także wyposażenia niezbędnego do prawidłowego wykonywania zadań (§ 8); wnioskodawcę obciążały kary umowne w przypadku niestawienia się pracownika ochrony na posterunku zgodnie z godzinowym wykazem, opuszczenia przez pracownika posterunku ochrony w godzinach pracy, wprawienia się pracownika ochrony w stan upojenia alkoholowego lub odurzenia się innym środkiem w godzinach pracy, rażącego naruszenia przez pracownika innych postanowień umowy (§ 16).

W dniu 3 marca 2008 r. pomiędzy wnioskodawcą a B. T. została zawarta umowa zlecenia od 4 marca 2008 r. na czas nieoznaczony. Umowa pisemna nie określała wynagrodzenia ani chronionego obiektu, jednakże w formie ustnej ustalono po pierwsze - wynagrodzenie w stawce 4 zł za godzinę brutto oraz po drugie - że B. T. zgłosi się do pracy o godzinie 15.00 na budowie obwodnicy G. w celu dozoru terenu robót drogowych wykonywanych przez Przedsiębiorstwo. Następnego dnia znaleziono go martwego w barakowozie należącym do tego Przedsiębiorstwa. Z ustaleń Prokuratury Rejonowej wynika, że przyczyną zgonu było zatrucie tlenkiem węgla ulatniającym się z butli gazowej. Wnioskodawca zgłosił B. T. do obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, nie zgłosił go do ubezpieczenia wypadkowego.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy - powołując się na pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 20 maja 2008 r., II UK 291/07 (OSNP 2009 nr 17-18, poz. 242) - uznał, że na pojęcie miejsca prowadzenia działalności zleceniodawcy w rozumieniu art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm. powoływanej dalej jako ustawa systemowa) składa się zwłaszcza substrat materialny w postaci zorganizowanej przez zleceniodawcę infrastruktury, organizowanie przez niego procesu pracy i nadzór nad wykonywaniem zlecenia. Skoro zatem - zgodnie z umową zlecenia zawartego z Przedsiębiorstwem - do wnioskodawcy należało zorganizowanie B. T. miejsca pracy, wydawanie mu poleceń i wskazówek odnośnie do tego jak zadanie ma być wykonywane, nadzorowanie prawidłowego wykonywania obowiązków i zaopatrzenie zleceniobiorcy w odpowiednie umundurowanie, to miejsce

wykonywania pracy przez B. T. na zapleczu budowy obwodnicy G. było miejscem wykonywania działalności przez Agencję Ochrony Mienia /.../.

Wyrokiem z dnia 20 stycznia 2010 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy od powyższego wyroku, dzieląc ustalenia i ocenę prawną dokonane przez Sąd pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny wskazał, że w § 1 zawartej z Przedsiębiorstwem umowy o świadczenie usług z dnia 16 sierpnia 2007 r. określono jej przedmiot jako świadczenie przez wnioskodawcę usługi w formie fizycznej ochrony mienia zleceniodawcy na odcinkach zwanych „obiektami” i określonych w załączniku nr 1 do umowy. W zawartym w tym załączniku wykazie posterunków ochrony wymieniono pod poz. 8 „budowę obwodnicy G. (posterunki ruchome) w dni robocze od 16.30 – 17.00, w soboty od 14.30, w weekendy i święta całodobowo”. Skoro w załączniku do umowy wskazano wyraźnie obszar, tj. miejsce, w którym wnioskodawca miał sprawować ochronę mienia, to właśnie ten obszar - znajdujący się poza siedzibą wnioskodawcy - stał się miejscem, w obrębie którego prowadził on działalność ochroniarską zgodnie z zakresem wykonywanej działalności gospodarczej. Ochronę tego terenu wnioskodawca mógł wykonywać samodzielnie lub przez inną osobę. Wskazując B. T. jako miejsce wykonywania ochrony „teren budowy drogi krajowej nr 50 w okolicach G.” wnioskodawca wyznaczył miejsce prowadzenia swojej działalności w rozumieniu art. 12 ust. 3 ustawy systemowej. Nadto z umowy zlecenia wynika, że wnioskodawca zapoznał Bogusława T. z podstawowymi zasadami i przepisami bhp (§ 4 pkt 5), oraz że zastrzegł sobie prawo sprawdzania sposobu wykonywania zleconych mu czynności o każdej porze w sposób przez siebie wybrany (§ 5 pkt 4). Oznacza to, iż wnioskodawca sprawował nadzór nad wykonywaniem umowy zlecenia w konkretnym miejscu jej realizacji.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku wnioskodawca zarzucił naruszenie prawa materialnego polegające na błędnej wykładni art. 12 ust. 3 ustawy systemowej i w konsekwencji błędne przyjęcie, że B. T. świadczący usługi na podstawie umowy zlecenia zawartej ze skarżącym (zleceniodawcą) podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu wypadkowemu, bowiem świadczył te usługi w miejscu prowadzenia działalności skarżącego (zleceniodawcy).

Wskazując na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie tego wyroku w całości i uwzględnienie apelacji.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że Sąd w nieuprawniony sposób dokonał wykładni art. 12 ust. 3 ustawy systemowej, poprzez zrównanie miejsca świadczenia usług przez skarżącego z miejscem prowadzenia działalności, zmieniając przy tym zastosowany przez ustawodawcę łącznik alternatywy łącznej na łącznik koniunkcji. W ocenie skarżącego, skoro podmiot trzeci (Przedsiębiorstwo) zapewniał w całości organizację miejsca (w tym zaplecza) wykonywania zlecenia na obszarze realizowanej przez siebie budowy, a wnioskodawca dostarczał wyłącznie pracowników ochrony, nie mając przy tym wpływu na bezpieczeństwo swoich zleceniobiorców, to w stosunku do B. T. winien być zastosowany wyjątek określony w art. 12 ust. 3 ustawy systemowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest niezasadna.

Rację ma skarżący, że wykładnia literalna art. 12 ust. 3 ustawy systemowej (obowiązującego do dnia 31 grudnia 2009 r.) nie daje jasnego rozstrzygnięcia co do zakresu jej normowania, jednakże przepis ten jest aktualnie jednolicie interpretowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Przyjmuje się w nim, że wskazanie na „miejsce prowadzenia działalności zleceniodawcy” nie oznacza samo z siebie, że chodzi tu o miejsce, z którego zleceniodawca zarządza działalnością (lokal zleceniodawcy). Wręcz przeciwnie, rozróżnienie na siedzibę i miejsce prowadzenia działalności oznacza, że nie sposób ograniczać się tylko do jednego, głównego lokalu podmiotu zatrudniającego. Jak się wydaje, ustawodawca miał w tym przypadku na myśli potoczne rozumienie tego pojęcia jako lokalu przedsiębiorstwa (por. wyrok z dnia 20 maja 2008 r., II UK 291/07).

Teorie interpretacji prawniczej nie ograniczają się do metod wykładni literalnej czy systemowej, ale obejmują także wykładnię funkcjonalną i celowościową i z tych metod należy przede wszystkim skorzystać, aby uzyskać efekt w postaci prawidłowej wykładni art. 12 ust. 3 ustawy systemowej. Celem tej normy jest wyłączenie niektórych kategorii zatrudnionych z obowiązku objęcia ubezpieczeniem wypadkowym. Dlatego Sąd Najwyższy w powołanym wyżej

wyroku z dnia 20 maja 2008 r., II UK 291/07 odnosi się do historii ubezpieczenia wypadkowego i jego *ratio*. Przypomnienia zatem wymaga, że ubezpieczenie to powinno być stosowane wszędzie tam, gdzie podmiot zatrudniający organizuje pracę i powinien zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki jej wykonywania. A *contrario* wyłączenie tego obowiązku następuje jedynie tam, gdzie podmiot ten nie może takich działań podejmować. Zatrudnienie cywilnoprawne w ramach umowy zlecenia cechuje mniej lub bardziej znaczna swoboda wykonawcy w doborze miejsca i czasu świadczenia usług, co odróżnia tę podstawę zatrudnienia np. od stosunku pracy. Oczywiście zasada swobody umów w rozumieniu art. 353¹ k.c. oznacza, że strony mogą zakres podległości kształtować w mniejszym lub większym zakresie, co może ograniczać wykonawcę co do miejsca podejmowania działań. Jeśli miejsce to determinuje podmiot zatrudniający, to on też ma obowiązek organizowania bezpiecznych warunków pracy. Dlatego w wyroku z dnia 6 października 2009 r., II UK 40/09 (LEX 559953) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że - stosując metodę porównawczą - przepis art. 12 ust. 3 ustawy systemowej można wyklądać w sposób zbieżny z pojęciem „miejsca wyznaczonego” użytym w art. 304 § 1 k.p., zgodnie z którym pracodawca jest obowiązany zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki pracy, o których mowa w art. 207 § 2, osobom fizycznym wykonującym pracę na innej podstawie niż stosunek pracy w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę, a także osobom prowadzącym w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę na własny rachunek działalność gospodarczą, a także w art. 10 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. Nr 89, poz. 589 ze zm.), który stanowi, że do zadań Państwowej Inspekcji Pracy należy nadzór i kontrola zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy osobom fizycznym wykonującym pracę na innej podstawie niż stosunek pracy oraz osobom wykonującym na własny rachunek działalność gospodarczą w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę lub przedsiębiorcę, niebędącego pracodawcą, na rzecz którego taka praca jest świadczona.

Obowiązek organizacji bezpiecznych warunków pracy stanowi element zapobiegania wypadkom przy pracy. W związku z tym istnieje pełne uzasadnienie dla ustanowienia obowiązku objęcia ubezpieczeniem wypadkowym tych

zatrudnionych zleceniobiorców, w odniesieniu do których podmiot zatrudniający powinien dbać o bezpieczne i higieniczne warunki pracy. Innymi słowy, choć nie zawsze miejsce wykonywania usług przez zleceniobiorcę będzie miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę, to jednak ten zleceniobiorca, który wykonuje pracę w miejscach wynikających ściśle ze zleceń zleceniodawcy, podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wypadków przy pracy, gdyż - w rozumieniu ustawy systemowej - miejsca pracy wskazanego przez zleceniodawcę nie można wyłączyć z pojęcia „miejsca prowadzenia działalności zleceniodawcy” (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2010 r., I UK 135/10 oraz z dnia 3 grudnia 2010 r., I UK 187/10, niepublikowane).

Skoro w sprawie, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna, jest poza sporem, że B. T. wykonywał pracę w miejscu wskazanym przez skarżącego, to podlegał ubezpieczeniu wypadkowemu i wyłączenie przewidziane w art. 12 ust. 3 ustawy systemowej nie miało do niego zastosowania.

Z powyższych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.